

KİTAP TAHLİLİ

ORTAK PAZAR VE TÜRKİYE; Makina Mühendisleri Odası Yayını. No. 60. Ankara, 1970, 19 + 257 sayfa. 10 TL.

Doç. Dr. Ahmet DEMİR

Türkiyenin kısa adıyla Ortak Pazar olarak bilinen Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyeliği üzerinde, oldukça eski bir tarihten başlayıp günümüzde de devam eden tartışmalar yapılmaktadır. Bu tartışmalar memleketimizle adigeçen topluluk arasında yapılmış bulunan ve uzunca bir süre sonra bize tam üyelik kazandıracak anlaşmanın ülkemizin çıkarına olup olmadığı konusundadır.

Konunun daha ziyade ekonomik yönü ağır bastığı için, tartışmalarda, iktisatçı, maliyeci, gazeteci ve bazı iş adamlarının genellikle ilk plânda yer aldıkları görülmüyordu. Bununla beraber teknik meslek sahiplerinin de Ortak Pazar-Türkiye ilişkilerine işin başından beri yakın bir ilgi gösterdikleri de bilinmektedir. Özellikle 1970 temmuzunda geçiş dönemiyle ilgili katma protokolün imzalanmasından sonra Teknisyen kesiminden sert eleştiriler ortaya atılmıştır. Bu eleştirilerden bir tanesi de yukarıda adını belirttiğimiz, sistematik bir araştırma niteliğini taşıyan yayındır.

Makina Mühendisleri Odasınınca kurulan beş kişilik Ortak Pazar Komisyonu tarafından hazırlanan eser giriş de dahil olmak üzere on kısma ayrılmıştır.

Giriş ve tarihi gelişim adını taşıyan kısımlarda Ortak Pazarın kuruluşu ve amaçları ile ilgili bilgiler verilmekte, Türkiyenin böyle bir topluluğa üye olması halinde ne gibi sakıncaların ortaya çıkabileceği kısaca ve bazı örneklerle anlatılmaktadır. Yine giriş kısmında Ortak Pazar'ın kurulmasından önce Avrupanın birleştirilmesi için I. Dünya Savaşının bitiminden sonra başlayan

çalışmalar, 1951 de gerçekleştirilen Avrupa Kömür-Çelik birliğine kadar, her önemli aşama ele alınarak özetlenmektedir.

Kitabın üçüncü kısmında Ortak Pazarın amaçları maddeler halinde belirtilmekte bu maddelerden «şahısların hizmetlerin ve sermayelerin hareket serbestisini önleyen engellerin üye devletler arasında kaldırılması» ifadesi üzerinde dikkatle durulmaktadır. Yine aynı kısımda Topluluğun organları, bunların kuruluş ve görevleri belirtilmekte, ayrıca topluluk içersinde müşterek bir tarım politikasının yürütülmesi ile işçilerin durumu, yerleşme hakkı, hizmetler, ulaştırma, ticarî-sinaî kuruluşlar ve diğer malî-iktisadî konularla ilgili prensipler gözden geçirilmektedir.

İncelemenin dördüncü kısmında Ortak Pazarın diğer ülkelerle ilişkileri üzerinde durulmakta olup bu ülkeler Türkiye, Yunanistan, İspanya, İngiltere, Norveç, Danimarka, İzlanda gibi aday ülkelerle aday olmayan ülkeler (A.B. Devletleri, Japonya, Avusturya, İsviçre, Mısır İsrail, İsveç, Tunus, Fas, Lübnan, Malta, Hindistan, Pakistan) şeklinde ikiye ayrılarak herbirinin toplulukla ilişkileri özetle belirtilmektedir. Bu açıklamaların ışığı altında toplulukla —Türkiye arasındaki ilişkilere geçilen beşinci bölümde ise önce Türkiye'nin nüfusu, milli geliri, kalkınma hızı ve sanayi gelişmesi ile ilgili istatistiki bilgiler verilmekte; özellikle ülkemizle topluluk arasında kurulacak bir ortaklığa, sanayi alanındaki büyük seviye farkı yönünden, itiraz edilmektedir. Çok geniş ve zengin istatistiki bilgi ve tablolara da yer verilen bu kısımda modern teknoloji, kalifiye işgücü ve yüksek seviyede sermaye birikimi şeklinde imkânlarla sahip Ortak Pazarın Ekonomik gücü belirgin bir şekilde ortaya konulmaktadır. Daha sonraki altı ve yedinci kısımlarda yapılan açıklamalarda ise, Türkiye sanayiinin yapısı incelenmekte, çeşitli sanayi sektörlerinde faaliyet gösteren en büyük Türk firmaları aynı sektörlerdeki ortak pazar firmaları ile karşılaştırılmaktadır. Ortaya çıkan sonuçlar çok ilginçtir. Örneğin gıda sanayiinde yıllık ciro bakımından en büyük işletme olan Türkiye Şeker Fabrikalarının 132 milyon dolarlık cirosu, Fransanın gıda sanayiinde 18. Sırada yer alan Grand Moulin de Paris firmasının 137,5 milyon dolarlık cirosu civarındadır. Aynı örnekler çimento sanayiinden alındığında Alman Hochtief 231,2 milyon dolarlık ciro ile ülkede birinci gelirken Türkiye Çimento Sanayii 44,388 dolarlık ciro ile aynı konuda faaliyet gösteren ve 50 inci kabul edilen Lorey firmasının 57,6 milyon dolarlık cirosuna yaklaşmaktadır.

Elektrikli ve elektronik aletler sanayiinde ise durum şöyledir: Hollanda'da Philips'in yıllık cirosu 2.365 milyon dolar, Fransa'nın 100 üncü sıradaki Continentale-Edison firmasının cirosu 26,8 milyon dolar, Türkiyenin bu alandaki en büyük firması Arçelik'in cirosu ise 24,736 milyondur. Bu farklılıklar en büyük kuruluşlar göz önüne alındığında basın ve kâğıt sanayiinde, Ortak Pazar ülkelerinin lehine olarak,, bire yüz, mekanik sanayiinde bire kırkbeş, tekstil sanayiinde bire on, cam sanayiinde bire iki yüz olarak hesaplanmıştır.

Bu açıklamaların sonunda işçilik-produktivite başlığı altında yapılan karşılaştırmalarda, tekstil hariç, diğer önemli sanayi dallarında Ortak Pazar ülkelerinde işçi başına produktivitenin Türkiyedekine oranla ne kadar yüksek olduğu belirtilmekte ve bunun da fiyatlara yansımaları gösterilmektedir.

İncelemenin sekizinci kısmında Türkiyenin geçiş dönemine girişi eleştirilmekte, özellikle henüz gelişme döneminde bulunan sanayimizin, tedricen kaldırılacak gümrük tarifeleri sonucu Ortak Pazar sanayiinin rekabetine dayanamıyarak çöküntüye uğrayacağı belirtilmekte ve buna örnek olarak 1838 yılında batılılaşma isteği ile yapılan hatadan söz edilmektedir. Açıklamanın bir bölümü şöyledir :

«Türkiye bir asırdan fazla bir zamandan beri sanayileşme gayretini içindedir. 19. asrın başında Türkiye mevcut sanayi tesisleri ile kendi ihtiyacını karşılayabiliyordu. Tanzimattan önce devletin sermaye iştiraki ve teşviki ile birçok sanayi tesisleri kurulmuştu. Ancak bunlar memleketin sanayileşmesini hedef alan nazım bir plân çerçevesinde yapılmadığından gerekli koruyucu tedbirler alınmamıştı.

1838 de İngiltere ile yapılan ticaret anlaşması ithalât tahdidini kaldırdı. Memlekette mevcut binlerce dokuma tezgâhı ve diğer imalathaneler Avrupa mallarının açık rekabetine maruz bırakıldı. Türkiye bir açık pazar haline gelmiştir. Halbuki bu ticaret anlaşmasının öncülüğünü yapanlar, İngiltere ile ticaretin memleketimiz için faydalı olacağını, ticarî bilgimizin ve tecrübemizin artacağını iddia ediyorlardı. Bu anlaşmayı 1860 da diğerleri takip etti.

Bu anlaşmalarla birlikte, yerli tesislerin rekabete dayanamayıp tedricen kapandığını görüyoruz. Aynı zamanda dış ticaretimizin de bünyesi değişiyor. İhracatımızın esası mamul maddeler

iken, bunlar gittikçe azalıyor ve yerlerini ham maddelere ve zirai mallara bırakıyor. Bugün hala devam eden dış ticaret bünyesi teşekkül ediyor».

Açıklamanın devamında 1927 de çıkarılan Sanayi Teşvik Kanunu ve bunu izleyen çabalarla şeker, tekstil, demir-çelik sanayilerinin kurulabilme imkânının doğduğundan söz edilmekte, özellikle son yıllarda halka dönük anonim şirketler olarak kurulan sanayi tesislerinin büyük rağbet gördüğü, bir bakıma sanayileşmenin halkın desteğini kazanarak halka mal olduğu örneklerle gösterilmektedir. Bu açıklamalardan çıkan sonuç şudur: Türkiye'de sanayi sektöründeki gelişmeler olumlu bir yönde oluşmaktadır.

İncelemenin bu kısmında 22 Temmuz 1970 de üzerinde anlaşılan ve 23 Kasım 1970 de tasdik edilen, geçiş dönemi ile ilgili, katma protokola göre libere edilecek ithal mallarının bellibaşlılarının bir listesi ile ülkemizin geçiş dönemi içersinde, yeterli koruma ve destek tedbirleri alınamayacağı için, dahilde üretimini gerçekleştirmeye hemen hemen hiç imkân bulunmayacağı sınaî mal ve maddelerin listesi verilmektedir. Bu açıklamalardan sonra geçiş dönemi protokolüne konulacak koruma hükümlerinin de Türkiye için fazla bir kıymet ifade etmeyeceğini belirtmekte, bunun nedeni olarak da, halen altı ülke arasındaki milli sanayileri koruyucu nitelikte pek çok teklifleri genellikle reddeden Topluluk Konseyi'nin sert tutumu örneklerle anlatılmaktadır. Ortak Pazar'a girilmesi kabul edildiğinde bugünkü plânlı kalkınma uygulamasından da büyük ölçüde feragat etmemiz gerekeceği belirtilen açıklamalar yanı sıra, tarımsal ürünlerimize sağlanacak, **gümrük indirimli veya indirimsiz** ihraç imkânlarının da pek fazla bir kıymet ifade etmediği yine örneklerle belirtilmektedir. Bu kısımda geçiş döneminde işçilerimizin durumu da ele alınmakta şimdilik bir döviz kaynağı olarak görülen işçi ihracının bir yandan ülkede vasıflı işçi sıkıntısına sebep olurken diğer yandan buldukları ülkede doğacak bir ekonomik kriz nedeni ile, memleketine dönmek mecburiyetinde de kalabilecekleri bunun da ne derece büyük bir sosyo-ekonomik problem ortaya koyabileceği belirtilmektedir.

Geçiş döneminde Türkiye'ye yapılacak mali yardımların da eleştirildiği bu kısmın sonunda «Yerleşme Hakkı, Hizmetler» ve diğer hususlara da dokunulmakta olup özellikle Yerleşme Hakkı ile ilgili olarak şu itiraz ileri sürülmektedir :

«... Roma anlaşmasının 52... ve bazı maddeleri Topluluk vatandaşlarına topluluk içinde yerleşme, mülk edinme, şirket kurma, ... ticaret yapma hakkını vermekte ve bu hususta vatandaşlık ayrımını yasak etmektedir. Bu şu demektir. Topluluk üyesi ülkelerin vatandaşları Türkiyeye serbestçe gelecek, istediği işi yapacak, istediği yerde istediği kadar mülk edinecek, şirket kuracaktır. ... istedikleri kadar sermaye getirebileceklerdir. Avrupa'nın vasıflı insan gücü, teknolojik bilgi, ticari kültür, pazarlama teknikleri ve sermaye sevk ve yönünden Türkiye ile mukayese edilemeyecek derecede güçlü olduğu gözönüne alınırsa bu şartların Türkiye için ne büyük tehlike arzettiği kolayca anlaşılır. Ortak Pazara girmekle sanayimiz ve iktisadî bünyemiz çökerken Türkiye'nin tabii kaynakları bir çok arazisi Avrupalıların mülkiyetine geçecektir... 1926 mübadelesiyle Yunanistan'a göç eden Yunan kolonisi tekrar Anadolu'ya gelip yerleşecektir... Türkiye Avrupa'luların dinlenme, tatil yeri ve hammadde deposu haline gelecektir».

İncelemenin dokuzuncu kısmında ise Ortak Pazarın siyasî yönü ve Türkiye ile ilgili açıklamalar yer almakta ve topluluğun asıl amacının tam bir siyasî birlik olduğu belirtilmektedir. Türkiye'nin böyle bir birliğe katılması sonucu, birlik içersinde zamanla kaybolup gidebileceği, haklı olarak, belirtilmektedir. Bu iddiaya gerekçe olarak diğer Avrupa ülkeleri arasında din, kültür, tarih ve gelenekler bakımından pek çok benzerlikler bulunduğu, buna karşılık Türk toplumunun tarihi mirası, millî kültürü, gelenekleri ve milli ihtiyaçlarının niteliği ile topluluk ülkelerinden çok farklı bir durumda bulunduğu belirtilmektedir. Gerçekler böyle olmakla beraber, zamanın Dışişleri Bakanının topluluğa girmemizin lehindeki tutum ve açıklamalarının da eleştirildiği bu kısımda Türkiye'nin çıkarlarının her zaman yeterince korunmadığı ileri sürülmekte buna ilginç bir örnek olarak I. Dünya Savaşının yenik Türkiyesinde İstiklal Savaşının arifesinde «yabancı buyruğu altında medenileşmenin mümkün olabileceğini» iddia ederek Türkiye'nin de böyle bir vesayeti kabul etmesi gerektiğini ileri süren kimseler ve bu arada meşhur bir kadın edebiyatçımızdan söz edilmektedir. Kitabın dokuzuncu ve en uzun kısmını teşkil eden ve anahatları ile özetlemeye çalıştığımız açıklamalar şu şekilde son bulmaktadır.

«Bugün Türkiye'nin sanayileşmesine, kalkınmasına inancı olmayanlara Ortak Pazarın henüz gelişme devresinde olan sanayimizi batıracağı iddia ve ispat edildiğinde «Ne yapalım, yaşayan yaşar, yaşamayan batar» demektedirler. Bunlar yarınki büyük, güçlü Türkiye hedefini görmeyen, buna inanmayanlardır».

İncelemenin onuncu ve son kısmında daha önce yapılan açıklama ve değerlendirmelerin genel bir özeti verilmektedir.

Bu şekilde ana hatları ile belirttiğimiz araştırma, kanımızca gerçekçi ve yapıcı nitelikte bir eleştiri olup memleketimizin ekonomik yapısı ve geleceği ile ilgilenenler için büyük bir değer taşımaktadır.